

Eleringi gaasituru arendamise tegevuskava 2020

Sissejuhatus	2
1. Läbipaistvus ja andmete avalikustamine	5
1.1 Hetkeolukorra ülevaade	5
1.2 Regulatsioonid.....	5
1.3 Kontseptuaalne plaan	6
1.4 Tegevuskava	6
2. Varustuskindluse meetmed	6
2.1 Hetkeolukorra ülevaade	6
2.2 EL regulatsioonid.....	8
2.3 Tegevuskava	8
3. Bilansihaldus.....	8
3.1 Hetkeolukorra ülevaade, gaasi süsteem.....	8
3.2 Regulatsioon	9
3.3 Kontseptuaalne plaan	10
3.4 Tegevuskava	11
4. Andmevahetuse korraldus.....	12
4.1 Hetkeolukorra ülevaade	12
4.2 Puudused seadusandluses: sisemine gaasituru võrgueeskiri	12
4.3 Andmelao loomise võimalus.....	13
4.4 Tegevuskava	14
5. Võrgutasu mudel.....	14
5.1 Hetkeolukorra ülevaade	14
5.2 Regulatsioonid.....	14
5.3 Kontseptuaalne plaan	15
5.4 Tegevuskava	15
6. Taristu arendamine ja ligipääs, võimsuste jaotamine	16
6.1 Hetkeolukorra ülevaade	16
6.2 Regulatsioonid.....	16
6.3 Kontseptuaalne plaan	17
6.4 Tegevuskava	17
7. Kauplemissplatvormid.....	18
7.1 Hetkeolukorra ülevaade	18
7.2 Tegevuskava	19
8. Gaasi tootmise ja tarbimise edendamine	19
8.1 Hetkeolukorra ülevaade	19
8.2 Võimalused edasisteks arenguteks	20
8.3 Kontseptuaalne plaan	20
8.4 Tegevuskava	21
8.5 Gaasimajanduse arendamisele suunatud uuringud	21

Sissejuhatus

Euroopa Liidu kolmas energiapakett sätestab maagaasituru avamise ja toimiva siseturu loomise. See tähendab muu hulgas turuosaliste ja tarbijate võrdset kohtlemist ning selle saavutamiseks ülekandesüsteemi halduri eraldamist maagaasi tootvast või tarbivast ettevõttest. Maagaasi siseturu direktiiv käsitleb lähemalt ülekandesüsteemi halduri eraldamist, gaasi jaotussüsteemi haldurite sõltumatust tarnijatest ning riiklike regulaatorite kohustusi.

Oluline eeldus gaasituru edasiseks arendamiseks oli põhivõrgu ja süsteemijuhtimise omandiline eraldamine senisest dominantsest turuosalisest Eesti Gaasist. 2012. aastal maagaasiseadusesse sisse viidud muudatused kohustasid hiljemalt 1. jaanuarist 2015 viima süsteemihalduri tegevuse vastavusse nõuetega, mille kohaselt on süsteemihaldur võrguettevõtja, kes omab ülekandevõrku, omab või haldab mõõtesüsteeme riigipiiril ning omab tegevusluba gaasi ülekande teenuse osutamiseks. Seega ei tohi süsteemihaldurit omav ettevõtja omada alates 2015. aasta algusest valitsevat mõju gaasi ega elektrienergiat tootva või müüva ettevõtja üle ega teostada tema suhtes muid õigusi.

6.11.2014 nõupidamisel pidas valitsuskabinet vajalikuks 51,38% osaluse omandamise Fortum Heat and Gas OY-lt põhivõrguettevõtja EG Võrguteenus AS-i (uue ärinimega Elering Gaas AS) ainuomanikus Võrguteenus Valdus AS-is ning võimalusel omandada ka teiste aktsionäride osalused. 10.11.2014 otsustas Eleringi üldkoosolek omandada Fortum Heat and Gas Oy-lt aktsiad eeldusel, et aktsiate omandamisega on võimalik saada juhtimiskontrolli teostamist võimaldav osalus ning omandada võimalusel samadel põhitingimustel teistelt aktsionäridelt (OAO Gazprom, Itera Latvija, väikeaktsionärid) AS-i Võrguteenus Valdus aktsiad. 22.10.2014 muudetud põhikiri võimaldas ettevõtte üle saavutada juhtimiskontrolli vaid lihthälteenamuse baasil, mis tähendab, et eesmärgi saavutamiseks piisas Fortumi 51,38% aktsiate omandamisest. 10.11.2014 allkirjastati Eleringi ja Fortumi vahel aktsiate ostu leping. Sellest hoolimata on Elering AS-i eesmärk omandada 100% osalus gaasi süsteemihalduris, et sarnaselt elektri põhivõrgule tagada energiajulgeolekuks vajalik Eesti riigi täielik kontroll ka gaasi põhivõrgu üle ning luua elektri- ja gaasisüsteemide koosopereerimisest tulenevad eeldused sünergiaks.

Kuni viimase ajani sõltus Eesti ainult Vene gaasist, mis Ukraina sündmuste valguses oli ja on jätkuvalt kõrgeks riskiks Eesti energiajulgeolekule. Lisaks käesolevale gaasituru arendamise kavale on Elering infrastruktuuri arendamisele suunatud. Eesti ja Soome vahelise ühenduse Balticconnector ning Eesti ja Läti vahelise ühenduse laiendamise ning kahe-suunaliseks muutmise projekt on jõudnud ettevalmistustega faasi, mis võimaldab rahastustaotluste esitamist Euroopa Komisjonile ning ühenduste valmimist aastaks 2019. Eesti huvides on ka Leedu ja Poola vahelise ühenduse GIPL ning veeldatud maagaasi (LNG) terminalide rajamine regiooni, mis tagavad ligipääsu Euroopa ja globaalsetele gaasitarnetele. Kõik eelnimetatud gaasituru mitmekesistamisega seotud projektid eeldavad gaasi müügist sõltumatu süsteemihalduri olemasolu.

Tuginedes riigi senisele kogemusele toetada elektrisüsteemi ja -turude arendamist läbi talle kuuluva sõltumatu elektrisüsteemihalduri, võib näha ka Eesti gaasiturul mitmeid kitsaskohti nagu turu vähene liberaliseeritus, turu vähene läbipaistvus, mida on samuti võimalik ja mõistlik lahendada justnimelt läbi riigi omanduses oleva maagaasi süsteemihalduri. Kuivõrd riigil puudub huvi soodustada ühe või teise gaasi müüja või tootja konkurentsiolukorda, pingutaks riigi omanduses olev ja kontrollitav gaasi süsteemihaldur esmajoones erapooletult läbi

gaasituru arendamise energiahindade konkurentsivõimelisuse nimel tarbijatele ning suudaks vastutada gaasi kui kütuse laialdasema kättesaadavuse saavutamise eest.

Gaasituru tegelik avamine ja regionaalse turu väljaarendamine teenib järgmisi eesmärke:

- Energiajulgeoleku tagamine;
- Varustuskindluse suurenemine läbi ainsa tarnija riski kõrvaldamise;
- Potentsiaal gaasitarbimise kasvuks;
- Gaasi infrastruktuuri efektiivsem ära kasutamine;
- Kütuste konkurents energiatootmisel (elekter, soojus);
- Võrdsed võimalused turuosalistele ligipääsuks gaasi infrastruktuurile;
- Läbipaistvad ja ühetaolised reeglid üle riigipiiride kauplemiseks;
- Läbipaistev turupõhine hind tarbijatele ja müüjatele;
- Tarbijatel võimalus valida müüjat;
- Uued äri võimalused energiaturuosalistele;
- Maagaas kui puhtaim fossiilne kütus aitab kaasa kliimapolitika eesmärkide saavutamisele.

Paralleelselt käesoleva tegevuskava väljatöötamisega alates 2015. aasta algusest on:

- 8. juunil 2015 allkirjastasid Euroopa Komisjon ja Läänemere riigid vastastikuse mõistmise memorandum, millega lepiti kokku BEMIP (*Baltic Energy Market Interconnection Plan*) raamistiku uuendamises, sealhulgas regionaalse gaasituru ja gaasi varustuskindluse prioriteetides;
- toimunud esimesed Balti gaasituru koordineerimisgrupi kohtumised Eesti, Läti, Leedu ja Soome süsteemihaldurite, regulaatorite ja ministeeriumide osalusel. Grupi eesmärk on aasta lõpuks jõuda regionaalse gaasituru arendamise tegevuskavani;
- kokku kutsutud ja läbi viidud esimesed gaasituru arendamise nõukoja koosolekud huvitatud turuosaliste, majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi ning Konkurentsiameti osalusel;
- valmistatud ette muudatusi maagaasiseadusesse, mis oma olemuselt on kiireloomulised ehk vajalik teostada juba 2015. aasta jooksul - seonduvalt kaitstud tarbijate varuga, bilansihaldusega;
- lõppfaasis Eesti energiamajanduse arengukava aastani 2030 (ENMAK 2030) koostamine, mis näeb ette meetmed konkurentsil põhineva gaasivarustuse tagamiseks;
- algatatud regionaalse gaasituru arendamise uuring, mis teostatakse 2015. aasta lõpuks. Uuringut rahastab BASREC;
- ette valmistatud CEF (Connecting Europe Facility) taotlusi nii Balticconnector'i projektile kui ka Eesti-Läti ühendusvõimsuse laiendamise projektile EL rahastuse saamiseks.

Vastavalt Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammile on eesmärk Balti regionaalse gaasitaristu (Soome ja Balti riikide vaheliste ühenduste, sh Balticconnector'i) kiire väljaarendamine, selle liitmine ühise Euroopa Liidu gaasituruga, gaasi põhivõrgu omandamine riigi kontrollitava osalusega äriühingu poolt ning maagaasi julgeolekuvaru loomine ja veeldatud maagaasi terminalide rajamine. Ühtlasi on eesmärk Eesti energiaportfelli mitmekesistamine, sealhulgas bio- ja kohalike kütuste osakaalu suurendamine transpordis.

Eesti ja regiooni gaasituru arendamist toetab Euroopa Komisjoni poolt 25.02.2015 avaldatud energialiidu (*Energy Union*) teatis ja sellega soetud dokumendid. Komisjoni president Jean-Claude Juncker on nimetanud energialiidu arendamist üheks komisjoni oluliseks prioriteediks, mille eesmärgiks on vähendada EL-i sõltuvust kütuste ja gaasi impordist, tugevdada energia

siseturu toimimist, suurendada taastuenergia osakaalu ning energiatõhusust ja kindlustada EL-i juhtrolli võitluses globaalse kliimasoojenemisega.

ACER (Euroopa energiaregulaatorite ühendus) on energia siseturu rakendamiseks välja pakkunud gaasituru toimimise mudelid, mille poole Euroopa peaks liikuma - nn *Gas Target Model* (GTM). Erinevate indikaatorite alusel hinnati gaasi hulgituru toimimist 2011. aastal. Tulemused on toodud järgnevas tabelis:

Liikmesriik	Kaubeldud gaasi suhe füüsilisse voogu ¹	Turu suurus (TWh/a)	Tarneallikate arv	HHI ² (suurimate turuosaliste turuosade ruutude summa)	RSI ³ , % (võime katta tarbimist ilma suurima tarnijata)
Austria	3	105	3	7 500	143
Belgia	6	197	8	1 709	279
Bulgaaria	0	39	2	7 587	13
Horvaatia	0	535	5	5 987	125
Tšehhi Vabariik	0	95	3	9 051	159
Taani	0	45	2	2 570	22
Eesti	0	9	1	10 000	0
Soome	0	36	1	10 000	0
Prantsusmaa	3	485	13	1 240	137
Saksamaa	4	438	4	1 982	116
Kreeka	0	49	9	5 181	131
Ungari	0	113	4	3 198	60
Iirimaa	0	52	2	1 215	8
Itaalia	3	799	12	2 093	108
Läti	0	15	1	10 000	0
Leedu	0	39	1	10 000	0
Luksemburg	0	12	4	3 185	0
Holland	7	424	6	2 488	189
Poola	0	193	3	4 550	56
Portugal	0	55	6	2 821	93
Rumeenia	0	157	4	3 270	104
Slovakkia	0	70	2	9 595	369
Sloveenia	0	12	5	5 027	74
Hispaania	0	365	12	2 000	159
Rootsi	0	13	1	2 766	0
Suurbritannia	15	910	11	950	142
GTM sihtväärtus	≥ 8	≥ 215	≥ 3	< 2000	≥ 110

Vastavalt Euroopa Liidu regulatsioonile on ENTSOG-i (Euroopa maagaasi ülekandesüsteemi haldurite võrgustik) ülesanne töötada välja gaasituru võrgueeskirjad, mille eesmärk on soodustada turgude integreerimist kehtestades ühtseid raamistikke. Välja on töötatud otsekohalduvad võimsuse jaotamise, bilansihalduse, koostalitlus- ja andmevahetuseeskirjade ja varustuskindluse võrgueeskirjad. Välja töötamisel on ühtlustatud ülekandetariifide võrgueeskiri.

Käesolev tegevuskava peegeldab Eleringi nägemust turuosaliste, majandus- ja kommunikatsiooniministeriumi ning Konkurentsiameti gaasituru arendamiseks vajalike sammude osas, olles võimalikuks aluseks gaasimajandust reguleeriva Euroopa Liidu õiguse ülevõtmiseks ja vastavate muudatuste tegemiseks Eesti maagaasiseadusesse. See on eelduseks paljude müüjate, piisava turumahu ja infrastruktuuriga ning läbipaistvate turureeglitega efektiivse regionaalse Balti

¹ Churn rate

² Herfindahl Hirschman Index

³ Residual Supply Index

gaasituru tekkeks aastaks 2020 (sealhulgas Läti gaasituru eeldatav avanemine 2017, Soome ja Balti turgude füüsiline ühendamine üle Balticconnector'i 2019).

1. Läbipaistvus ja andmete avalikustamine

1.1 Hetkeolukorra ülevaade

Maagaasiseadus viitab süsteemihalduri kohustuste hulgas mitmetele EL-i regulatsioonidele: läbipaistvusnõuete ja andmete säilitamise osas regulatsioonile 715/2009, 1227/2011, 1348/2014 ning investeeringute osas regulatsioonidele 994/2010 ja 617/2010 (§16 (1)). Lisaks peab süsteemihaldur MGS kohaselt tegutsema läbipaistvuse ja võrdse kohtlemise põhimõtetest lähtuvalt (§16, §18 jm).

Hetkeseis: gaasivoogude kohta avaldatakse nn SCADast rõhu, voo ja ülekandevõimsuse andmed igatunniselt Karksi, Narva ja Värskas GMJ-de kohta. Lisaks on neid andmeid võimalik vaadata alates 2014. a detsembrist graafikul (trend). Ülevaadet võimsuste arvutamise meetodikast, tulevaste perioodide ülekandevõimsuseid, lepingutega kaetud võimsuse osakaalu, nomineerimise mahte, bilansigaasi hindu, võrku antava gaasi kvaliteeditingimusi ja teisi liitumistingimusi ei ole avaldatud. Samuti ei toimu andmete regulaarset automatiseeritud edastust ENTSOG Transparency Platform'ile. Igakuiselt avaldatakse maagaasi kvaliteeditunnistused. Avalikud on ka kehtivad võrgu- ja bilansilepingu tüüptingimused, samuti bilansigaasi hinna määramise meetodika ja teenuste hinnakiri. Lisaks on avalikud Konkurentsiameti koostatud plaanid hädaolukordade ennetamise ja nendega tegelemise tegevuskavadega. 2015. a märtsis lisandus avaldatavate andmete hulka Eesti ülekandesüsteemi mõjutavate hooldustööde plaan (aastal 2015) ning kommertsmõõtmised Eesti süsteemi piiripunktidest (Karksi, Värskas ja Narva GMJ).

1.2 Regulatsioonid

Olulisemad regulatsioonid:

- 1) 715/2009⁴ (muudetud 2010., 2012. ja 2013. a-l) - sätestab andmed, mida tuleb avaldada seoses turu läbipaistvusega (oluliste punktide läbilaskevõime, võimsuse jaotamise põhimõtted, süsteemidevahelised plaanitud ja tegelikud vood, tegevuskava ülekoormuse tekkimisel, reguleerimiste andmed, tariifid ja meetodikad). Lisades on defineeritud konkreetsete suuniste andmete avalikustamise kohta (formaadid, ajaperioodid jne).
- 2) 1227/2011⁵ ja rakendusakt 1348/2014⁶ - kohustab turuosalisi avaldama tehingute info ACER-ile. Muuhulgas keelab turumanipulatsioonid ja siseinfo kasutamise ning kehtestab raamistiku andmete avaldamiseks.

⁴ Regulation (EC) No 715/2009 of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 on conditions for access to the natural gas transmission networks and repealing Regulation (EC) No 1775/2005

⁵ Regulation (EU) No 1227/2011 of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on wholesale energy market integrity and transparency

- 3) 984/2013⁷ - sätestab süsteemide vaheliste ülekandevõimsuste arvutamise ja allokeerimise põhimõtted (sh ka olulise informatsiooni avaldamise ajakava).
- 4) 994/2010⁸ - reguleerib pikaajaliste varustuskindlust puudutavate plaanide koostamist ja avalikustamist.

1.3 Kontseptuaalne plaan

Koostada Elering Gaas andmete avalikustamise kord, mis järgib nii maagaasiseadusest tulenevaid andmete avalikustamise kohustusi kui ka Euroopa Liidu regulatsioonidest tulenevaid kohustusi andmete avalikustamise osas. Välja töötada rakendus andmete automaatseks avaldamiseks Elering Gaas veebilehel ning edastuseks ENTSOG-i ja ACER-i andmekogumisplatvormidele.

1.4 Tegevuskava

Tegevus	Osapooled	Tähtaeg
Andmete avalikustamise esialgse plaani koostamine	Elering	08.2015
- Oluliste punktide defineerimine		08.2015
- Oluliste punktide kinnitus KA-lt		08.2015
- Andmete avalikustamise ajutiste vormide väljatöötamine		08.2015
- Andmete avalikustamise korra draft		08.2015
Andmete avalikustamise korra rakendamine	Elering	10.2015
- Andmete avalikustamise korra väljatöötamine		10.2015
- Andmete avalikustamise rakenduse kirjeldus		10.2015
- Platvormi arendus		10.2015
- Korra rakendamine		10.2015
- ENTSO-G´le ja ACER´le nõutud andmete esitamine		10.2015

2. Varustuskindluse meetmed

2.1 Hetkeolukorra ülevaade

Ajalooliselt sõltub Eesti maagaasitarnetest Venemaalt, kas otse Värska ja Narva ühenduste kaudu (suveperioodil) või kaudselt Läti Inčukalnsi maa-alusest gaasihoidlast (talveperioodil). Vastavalt EL regulatsioonile 994/2010 (millele viitab ka MGS) on varustuskindluse kriteeriumiks N-1 kriteerium, mis näitab, kui jätkusuutlik on gaasisüsteem süsteemi kõige suurema läbilaskevõimega elemendi tööst väljasolekul. Arvutades N-1 kriteeriumit eri tingimustel, võib hinnang varustuskindlusele olla oluliselt erinev: lähtudes tehnilisest läbilaskevõimest, on varustus-

⁶ Regulation (EU) No 1348/2014 of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on data reporting implementing Article 8(2) and Article 8(6) of Regulation (EU) No 1227/2011

⁷ Commission regulation (EU) No 984/2013 of 14 October 2013 establishing a Network Code on Capacity Allocation Mechanisms in Gas Transmission Systems and supplementing Regulation (EC) No 715/2009 of the European Parliament and of the Council

⁸ Regulation (EU) No 994/2010 of the European Parliament and of the Council of 20 October 2010 concerning measures to safeguard security of gas supply and repealing Council Directive 2004/67/EC

kindlus tagatud (104,4%), ent gaasiülekandevõrk talitleb pigem väiksematel töörõhkudel ja eriolukorras on tõenäolised ka minimaalsed rõhud, mille puhul ei kaeta N-1 olukorras arvestuslikku tarbimise tippu (kaitstud tarbijate gaasivarustus on siiski tagatud) - N-1 kriteerium vastavalt 68,7% ja 44,8%. Ka Euroopa Komisjoni tellitud stress-testide⁹ alusel on Eesti tarnehäirete puhul üks haavatavamaid riike Euroopa Liidus - kaitstud tarbijaid suudetakse Venemaa gaasitarnete katkemise puhul gaasiga varustada vaid viis päeva.

Balticconnectori projekt on olulise tähtsusega nii Eesti varustuskindluse tagamise kui ka regionaalse turu tekitamise seisukohast. Ilma Eesti-Soome gaasiühendusega võib suurima süsteemiavarii korral osutada vajalikuks piirata mittekaitstud tarbijaid. Balticconnectori rajamine vähendab seda ohtu.

MGS sätestab gaasisüsteemi varustuskindluse tagamise süsteemihalduri ülesandena, kes peab seotud tegevustes lähtuma EL regulatsiooni 994/2010 nõuetest. Kaitstud tarbijatena on määratletud kõik kodutarbijad ning eluruumide kütteks soojust tootvad ettevõtjad, kellel ei ole võimalik kasutada kütusena muud kütust kui gaas. 13.05.2015 otsusega määras Konkurentsiamet Elering Gaas AS-i maagaasiettevõtjaks, kes on kohustatud võtma meetmeid, et tagada Eesti kaitstud tarbijate gaasitarne vastavalt määrusele 994/2010.

Samuti on seaduses reguleeritud varustuskindluse häirete korral tegutsemise juhend. 2013. aastal kinnitati majandus- ja kommunikatsiooniministri käskkirjaga „Ennetav tegevuskava gaasi varustuskindlust mõjutavate riskide vähendamiseks. Gaasi tarnehäirega toimetuleku kava“, mille on kinnitanud ka Vabariigi Valitsuse kriisikomisjon. Võimalike häire- või hädaolukordade lahendamisel lähtub süsteemihaldur avariiolukorras tegutsemise korrast ja eriolukorras tegutsemise kavast. Olukorra lahendamine toimub süsteemihalduri juhtimisel, vajadusel moodustatakse ettevõttesisene kriisikomisjon ja teavitatakse majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumit (MKM) ja konkurentsiametit (KA) hädaolukorra tasemest. Varustushäirete korral selgitatakse koostöös naaberriikide gaasisüsteemi juhtimiskeskustega välja tehnilised võimalused täiendavate gaasikoguste ülekandmiseks Eesti gaasivõrku. Eriolukorras, kui gaasitarne on vähenenud enam kui 20% võrreldes importlepingutega, teavitatakse samuti MKM-i ja KA-d ja tehakse ettepanek varustuskindlust tagavate meetmete rakendamiseks. Samuti teavitatakse ENTSOG-i juures asuvat EWT (*Early Warning System*) üksust gaasitarnete vähendamisest.

ETO (elutähtsa teenuse osutaja) toimepidevuse tagamiseks on suure tähtsusega ennetavate tegevuskavade uuendamisel võtta arvesse vajadust ka eelnevalt välja töötada konkreetne kava mitteturupõhiste meetmete rakendamiseks. Tingituna hädaolukorra tasemest ja kui rakendatud meetmetele vaatamata on KA-l kui pädeval asutusel tarvis välja kuulutada „gaasitarne hädaolukord“ gaasinõudluse kohustuslikuks vähendamiseks, teavitab MKM Vabariigi Valitsuse kriisikomisjoni ja teeb Vabariigi Valitsusele ettepaneku lubada gaasinõudluse kohustusliku vähendamise meetmete kasutamist. Gaasitarne hädaolukorras langeb gaasimaht gaasi põhi- võrgus kiiresti ja nii on ohus gaasitarnete kindlustamine. Kui tuleb kasutusele võtta kaitstud tarbijate gaasivaru, on vältimatu gaasinõudluse kohustusliku vähendamise meetmete kasutamine. Samas peavad rakendatavad meetmed olema mittediskrimineerivad ja kõigile turuosalistele võrdsed. Kaitstud tarbijate gaasitarnete kindlustamisel on tähtis kogu gaasisüsteemi toimepidevus, sest kaitstud tarbijate gaasivarustus toimub erinevates gaasivõrkudes. Süsteemihalduri kui ETO gaasivõrgu toimepidevus sõltub samuti selles olevast gaasimahust, millest osa võib käsitleda kaitstud tarbijate gaasivaruna.

⁹ Preparedness for a possible disruption of supplies from the East during the fall and winter of 2014/2015 [https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2014_stresstests_com_en_0.pdf]

2.2 EL regulatsioonid

Tähtsaim regulatsioon on Komisjoni määrus 994/2010. Seal on defineeritud miinimumnõuded varustuskindluse tagamiseks ning samuti N-1 kriteeriumi definitsioon. Vastavalt Konkurentsi- ameti otsusele on maagaasiettevõtjaks, kes on kohustatud võtma meetmeid, et tagada Eesti kaitstud tarbijate gaasitarne määruse artikli 8 punktis 1 nimetatud juhtudel, Elering Gaas AS.

Lisaks on ENTSOG avaldanud Euroopa Komisjoni konsultatsiooni raames (seoses võimalike muudatustega regulatsiooni) valdkonnad, mida võiks regulatsioonis täiustada - suurem koostöö eri riikide pädevate asutuste vahel, harmoniseeritum kaitstud tarbijate ja varustuskindluse norm solidaarsuse suurendamiseks kriisiolukorras ning riskihindamisel ENTSOG-i hinnangu kasutamine.

2.3 Tegevuskava

Tegevus	Osapooled	Tähtaeg
Määruse 994/2010 alusel kaitstud tarbijate arvu ning neile vajaliku gaasitarne mahu kindlaks määramine	Elering	06.2015
994/2010 määruse rakendamine	Elering	
- Varu hoidmise võimaluste analüüs (teostatavus, maksumus) - leida parim võimalus varu hoidmiseks - optsioon, füüsiliselt varugaasi hoidmine, kombinatsioon (nt 70% optsioonina, 30% reaalselt füüsiliselt olemas)		07.2015
- Kaitstud tarbijate varu hanke läbiviimine, lepingu sõlmimine		08.2015
- Varu tarne (optsioonide näol või füüsilisel kujul) kuni 2016/2017 talv		10.2015
- Regionaalne ennetavate meetmete tegevuskava ja gaasi tarnehäiretega toimetulemise kava		12.2015
- Riskianalüüs, sh elutähtsa teenuse osutamise tegevuskava		2016
Kaitstud tarbijate pikaajalise varu hange	Elering	2017
Analüüs LNG terminali rajamise kohta varustuskindluse ja kaitstud tarbijate varu hoiustamise asukoha seisukohast 10 aasta arengukavasse	Elering	2016

3. Bilansihaldus

3.1 Hetkeolukorra ülevaade, gaasi süsteem

Gaasi bilansihaldus toimib ülekandevõrgu sisend-väljund punktide alusel.

1. Ülekandevõrgu piiriülesed sisend-(väljund) punktid on allolevad:
  - a. Piiriülene ühenduspunkt Läti gaasisüsteemiga: Gaasi mõõtepunkt: Karksi GMJ. Naabersüsteemihaldur: Latvijas Gaze.
  - b. Piiriülene ühenduspunkt Venemaa gaasisüsteemiga: Gaasi mõõtepunkt: Värskas GMJ. Naabersüsteemihaldur: OOO Gazprom transgaz Sankt-Peterburg.

- c. Piiriülene ühenduspunkt Venemaa gaasisüsteemiga. Gaasi mõõtepunkt Ivangorodi GMJ. Naabersüsteemihaldur: OOO Gazprom transgaz Sankt-Peterburg.
2. Ülekandevõrgu **sisemaised** (sisend) - väljundpunktid on allolevad:
    - a. Ülekandevõrguga ühendatud jaotusvõrguettevõtjad (mõõtepunktide arv): Adven Eesti AS (9), AS Gaasivõrgud (69), AS Termox (2), Gaasienergia AS (2).
    - b. Ülekandevõrguga ühendatud tarbijad: AS Nitrofert (1), Eastman Specialties OÜ (1), Eesti Energia AS (2), Eesti Energia Narva Elektriijaamad AS (2), Elering AS (2), Remeksi Keskus AS (1), Tarbegaas OÜ (2).
    - c. Ülekandevõrgu omatarve: kokku 41 mõõtepunkti.
  3. Riigisisene gaasitarne ost ja müük tuleb esitada riigisisese virtuaalse kauplemisspunkti kaudu.
  4. Gaasihoidla punkte, LNG punkti ega virtuaalset riigisisest biogaasi (biometaani) tootmise punkti süsteemis hetkel ei ole.
  5. Eesti lõunaosa läbib veel 2 transiitorustikku (Izborsk - Inčukalns (DN 700, PN 55 bar) ja Valdai-Pihkva-Riia (DN 700, PN 55 bar), mille kaudu toimub gaasi transportimine suvekuudel Venemaalt Lätti ja sealt talvekuudel tagasi. Nimetatud torustikust toimub ka Misso piirkonna varustamine gaasiga (2 mõõtepunkti AS Gaasivõrgud piirkonnas).
  6. Süsteemihalduril on sõlmitud bilansilepingud järgmiste tarnijatega: Baltic Energy Partners OÜ, Eesti Energia AS, Reola Gaas AS, Baltic Energy Services OÜ.

3.2 Regulatsioon

3.2.1 Olemasolev regulatsioon ja lepingud

Bilansihalduse üldpõhimõtted on toodud Maagaasiseaduses. Detailsemad bilansihalduse põhimõtted on sätestatud Süsteemihalduri poolt ja Konkurentsiametiga kooskõlastatud „Gaasi bilansilepingu tüüptingimustes“, 2008.a. bilansigaasi hinnametoodika baseerub Konkurentsiameti poolt kinnitatud „Bilansigaasi hinna määramise metoodikale“.

Piiriülene koostöö bilansihalduse korralduseks toimub olemasolevate kahepoolsete lepingute raames. Läti süsteemihalduri Latvijas Gāze'ga on olemas leping, mis sätestab Eesti-Läti piiril gaasivoogude juhtimise, gaasikoguse arvestuse jms koostöö tingimused. Samas Baltikumi süsteemihaldurite vahel gaasikaubanduse (Leedust-Eestisse) toimimiseks ühtset metoodikat ja lepingut ei ole.

3.2.2 Uus regulatsioon

Süsteemihaldurile süsteemi juhtimiseks, tasakaalustamiseks ning bilansihalduse toimimiseks on kaks olulist EL võrgueeskirja:

1. Komisjoni määrus (EL) nr 312/2014, 26. märts 2014, millega kehtestatakse ülekandesüsteemides gaasivarustuse tasakaalustamise võrgueeskiri (jõustumine 01.10.2015);
2. Komisjoni määrus (EL) nr 703/2015, 30. aprill 2015, millega kehtestatakse võrgueeskiri koostalituse ja andmevahetuseeskirjade kohta (jõustumine 01.05.2016).

Ülaltoodud eeskirjade alusel on kirjeldatud bilansivastutuse toimimine:

- a) süsteemihaldurid vastutavad süsteemi tasakaalustamise eest tasakaalustamistarnete alusel;
- b) tarnijad vastutavad oma bilansiportfellide tasakaalu eest süsteemihalduri ees. Portfelli eabilanss selgitatakse ja arveldatakse süsteemihalduriga;
- c) võrguettevõtjad vastutavad oma võrgupiirkonnas mõõteandmete kogumise ja edastamise eest süsteemihaldurile ja tarnijatele;
- d) süsteemihaldur võib võimalusel pakkuda bilansihalduritele mahuvaru muutmise teenust eesmärgiga pakkuda bilansihalduritele täiendavat võimalust päev hiljem ise oma portfelli eabilanss tasakaalustada. Vastava võimaluse kasutamiseks aga peab bilansihaldur saama võrguettevõtjalt eelmise päeva mõõteandmed oma portfellis eelmisel päeval tekkinud eabilansi tasakaalustamiseks;
- e) uus andmevahetuse võrgueeskiri 703/2015 sätestab süsteemihalduritele nõude teha koostööd ja kooskõlastada piiriülesed kaubandustarned sõlmides omavahel selleks vastava lepingu. Süsteemihalduritel tuleb kinnitada tarnijate kogused protseduuri aluse, misjärel tarnijatele saab vastav kinnitatud kogus olema bilansiselgitusele siduv. Erinevus kinnitatud planeeritud koguse ja tegelikult mõõdetud gaasikoguse kohta peaks jääma süsteemihalduritele, mille jaoks luuakse vastav operatiivse tasakaalustamise konto.

3.3 Kontseptuaalne plaan

Gaasituru arendamise tegevuskavas on bilansihalduse korraldamiseks kaardistatud järgmised muudatused vajavad tegevused:

1. Muudatused seadusandluses
  - a) Maagaasiseaduses on vajalik koostada muudatused baseerudes uutele mõistetele ja protsessidele. Samuti selgus, mis ühikutes kogu bilansihaldus ja gaasituru toimimine peaks toimima ja üleminekuajakava;
  - b) Vajalik luua sisemaine gaasituru võrgueeskiri, mis sätestab võrguettevõtjate mõõteandmete kogumise ja edastamise kohustuse detailid (ajakava, ühikud, mõõteandmete kogumine tarnijate lõikes, võrguettevõtja bilansivastutus). Samuti on vaja lisada tarnija vahetuse protseduur.
2. Muudatused sisemaistes kordades
  - a) Süsteemihalduril on vajalik koostada uued bilansilepingu tüüptingimused, kooskõlastada Konkurentsiametiga;
  - b) Süsteemihalduril on vajalik koostada süsteemi tasakaalustamise eeskiri (sh põhimõtted ja pakkumiste esitamise ja selgitamise kord).
3. Muudatused tööprotsessides ja lepingutes
  - a) Süsteemihalduril tuleb alustada/jätkata koostööd naabersüsteemihalduritega eesmärgiga viia Baltikumis süsteemihaldurite koostöö andmevahetuse võrgueeskirja 703/2015 põhimõtetele. Kuni uute põhimõtete/lepingu jõustumiseni tuleb määrata,

- kuidas toimub piiriülene bilansihaldus (ühikud, ajakava ja piiriülese eabilansi jaotuse meetoodika);
- b) Kõik turuosalised (sh AS Eesti Gaas), kes teostavad piiriülest kaubandust, peavad tagama oma bilansi süsteemihalduriga sõlmitud bilansilepingu alusel;
  - c) Süsteemi gaasibilansi hoidmiseks on vajalik luua lähtepunkt, et mahuvaru ülekandevõrgus on 100% süsteemihalduri oma ja hallata;
  - d) Süsteemi gaasibilansi tagamiseks peab süsteemihalduril olema süsteemi tasakaalustamise ostu-müügi lepingud. Baseerudes võrgueeskirjale (EL) nr 312/2014, hangitakse tasakaalustamisteenused turupõhiselt;
  - e) Süsteemihaldur peaks pikaajalistele tasakaalustamisteenustele eelistama lühiajalisi tooteid kaubeldes bilansigaasi ostmiseks-müümiseks päevasiseselt või päev-ette kauplemisplatvormil. Selleks võiks olla võimalus bilansigaasi ostmiseks-müümiseks Leedu kauplemisplatvormil (UAB GET Baltic);
  - f) Võrguettevõtjateelt mõõteandmete kogumise protseduur, sh kodeerimise tugi, eestvedamine.

Gaasituru bilansihalduse väljatöötamiseks on süsteemihalduri juures juba alustatud vastavat bilansihalduse töögruppi koostöös tarnijatega, sh majandusministeeriumi poolse osalusega.

3.4 Tegevuskava

Tegevus	Osapooled	Tähtaeg
Bilansihalduse töögrupi moodustamine	Elering	04.2015
Bilansivastutuse mudeli väljatöötamine al 01.2016 (võrguettevõtjate ja tarnijate rollid, vastutused, ajakavad)	Elering, turuosalised	08.2015
Mahuvaru haldamine süsteemihaldurile	Elering	08.2015
EE-LV vahelise kokkuleppe (Interconnection Agreement) uuendamine	Elering	09.2015
Süsteemihaldurile gaasisüsteemi tasakaalustamise lepingud (<i>balancing</i>)	Elering	01.2016
- UAB Get Baltic		08.2015
- Tasakaalustamise pikemaajaliste lepingute sõlmimine		01.2016
Bilansilepingu tüüptingimuste muudatustepanekud	Elering, KA	2016
Muudatused seadusandluses: maagaasiseadus ja võrgueeskirja loomine	Elering, MKM	2016
Mahuvaru kasutamise reeglid	Elering	2016
Mõõteandmete edastamise (võrguettevõtjate kohustus) rakendamine	Elering, JV	jooksvalt
Naabersüsteemidega tarnete kooskõlastamise ja selgitamise korra (lepingu) väljatöötamine	Elering	2016
Ühikute ja ajakava muudatused Eestis	Elering, MKM, KA	2016
Ühikute ja ajakava harmoniseerimine regioonis	Elering	2016

4. Andmevahetuse korraldus

4.1 Hetkeolukorra ülevaade

Vastavalt maagaasiseadusele on võrguettevõtjate mõõteandmete kogumise ja edastuse kohustus sätestatud allolevalt:

- Võrguettevõtja tagab võrgust tarbitud gaasikoguste mõõtmise, mõõteandmete kogumise ja töötlemise ning peab sellekohast arvestust.
- Võrguettevõtja on kohustatud esitama bilansihaldurile ja süsteemihaldurile mõõteandmed, mis on vajalikud bilansi selgitamiseks.
- Võrguettevõtja teisendab mõõdetud gaasikogused energiaühikutesse. Energiaühikuna kasutatakse kilovatt-tundi (kWh).

EL gaasituru võrgueeskiri ja praktika sätestab võrguettevõtjate rolli bilansivastutuses:

- Võrguettevõtja edastab süsteemihaldurile järgmisel päeval eelmise päeva mõõteandmed tarnijate lõikes;
- Jaotusvõrguettevõtja arvutab oma piirkonna mõõteandmed tarnijate lõikes jaotatuna järgmiselt:
  - Jaotusvõrku sisenenud gaasi kogus võrdub tarnijate lõikes jaotusvõrgust väljunud gaasi kogusega, sh erinevus on jaotusvõrgu bilansivastutusel (vastava erinevuse katteks peab võrguettevõtjal olema üks avatud tarnija);
  - Kaugloetavad mõõteandmed saab jagada tarnijate lõikes vastavalt mõõteandmetele;
  - Mittekaugloetavad mõõteandmed saab jagada valemiga: jaotusvõrku sisenenud gaasi kogus, millest lahutatakse maha kauglugemisega mõõtepunktide kogused. Vastavaid prognoosandmeid saab esitada võrguettevõtja ise või prognoosandmete esitaja.

4.2 Puudused seadusandluses: sisemaine gaasituru võrgueeskiri

Vaatamata maagaasiseaduses toodud nõuetele, et võrguettevõtjal on kohustus bilansiselgituseks mõõteandmed edastada, ei ole täiendavat võrgueeskirja, mis sätestaks mõõteandmete edastuse ajakava, ühikud ja täpsemad andmed. Samuti ei ole tarnija vahetuse protseduuri kirjeldust.

Seetõttu on oluline koostada täiendav gaasituru võrgueeskiri, mis sätestab:

- tarnijavahetuse protsessi tingimused;
- mõõtepunkti andmete ja mõõteandmete esitamise protsessi tingimused, sh ühikud, ajakava ning ka prognoosandmete esitamise kord;
- võrguettevõtja bilansivastutuse rolli;
- bilansiselgituse periood (siinjuures vajalik muuta EL regulatsioonile vastavaks: ööpäev kella 9.00st vajalik muuta kella 7.00st perioodiks vööndiajas).

4.3 Andmelao loomise võimalus

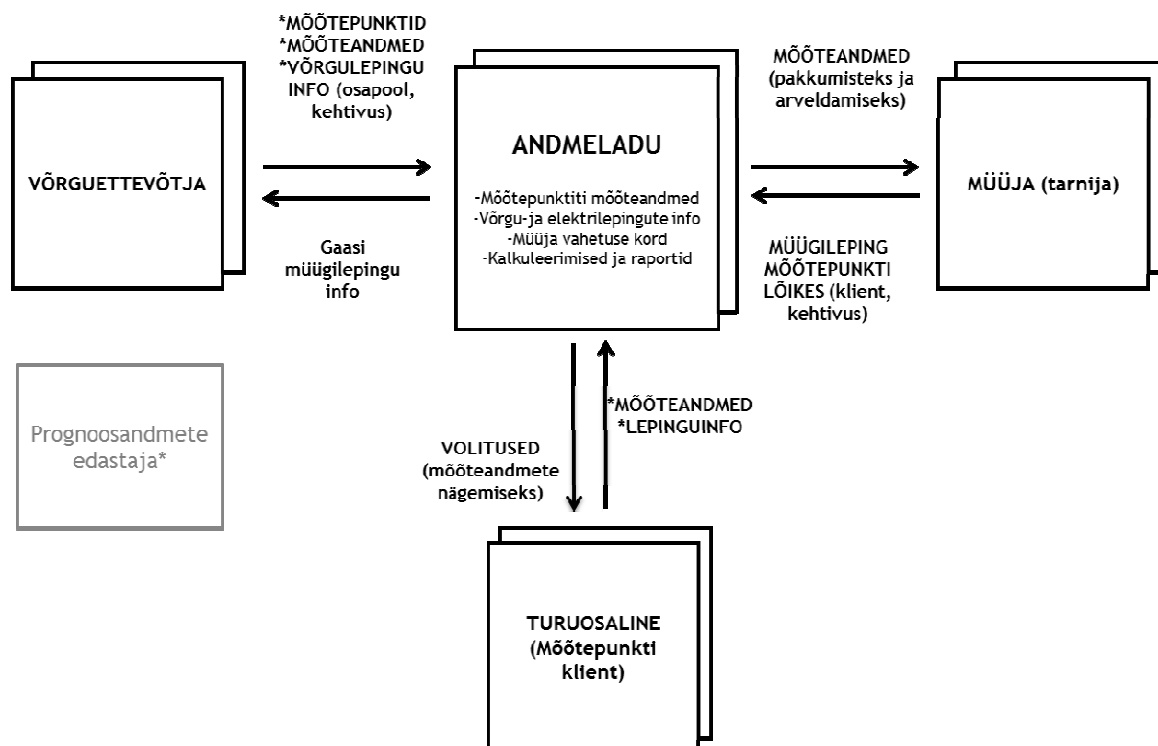
Sarnaselt elektrituru toimimisega on gaasituru efektiivseks toimimiseks väga oluline mõõteandmete edastuse protsesside toimimine ning sujuv tarnijavahetus. Süsteemihaldur on alustanud gaasituru andmelao kaardistamise töögrupiga koostöös võrguettevõtjate ja tarnijatega.

Ideetasandil võiks gaasiturule luua Andmelao, mis kataks allolevad protsessid:

- tarnijavahetuse ja seda kirjeldav sõnumite vahetamise protsess;
- mõõtepunkti andmete ja mõõteandmete esitamise protsess, sh prognoosandmete esitamine;
- kodeerimise protsess (EIC koodide rakendamine gaasiturul turuosaliste ja mõõtepunktide identifitseerimiseks);
- koondandmete arvutused.

Vastavad protsessid peavad esmalt olema sisemiselt reguleeritud gaasituru võrgueeskirjaga, sisaldades mõõteandmete edastuse tähtaegasid ning võrguettevõtjate bilansivastutuse nõudeid.

Andmelao põhimõtteskeemi kuvand on järgmine:

Andmeladu saaks aidata gaasituru toimimist allolevalt:

- kogu süsteemi bilansivastutuse ahela haldamine;
- võrguettevõtjate ülesanne on vaid mõõteandmete edastamine, tarnijate lõikes portfelli summeerimine saab olema Andmelaos;
- tarnija vahetuse protseduur;
- bilansiselgituseks koondraportite koostamine.

Erinevused elektrituru andmelaoga:

- sisemaise võrgueeskirja ja andmevahetuse korra puudumine;
- ühe ettepanekuna on toodud, et lisaks kWh andmetele peaks olema juures ka andmed m³-s;
- prognoosandmete edastaja roll.

Rohkem olulisi erinevusi tuvastatud ei ole.

4.4 Tegevuskava

Tegevus	Osapooled	Tähtaeg
Andmelao töögrupi moodustamine	Elering	05.2015
Ärianalüüs	Elering	12.2015
Hange	Elering	2016
Andmelao töösse rakendamine (sh testperiood)	Elering	2016
Andmevahetusplatvormi regionaalsel tasandil kasutamise võimaluste analüüs	Elering	2016

5. Võrgutasu mudel

5.1 Hetkeolukorra ülevaade

Gaasi ülekandeteenuse tariif on praegusel hetkel voopõhine tasu transporditud kuupmeetri maagaasi kohta. Tasu makstakse ülekandevõrgust välja võetava gaasi eest. Tariifide kalkuleerimisel võetakse aluseks Maagaasiseaduses (MGS) kehtestatu. MGS § 23 lg 3 sätestab, et võrguteenuste hinnad tuleb kujundada selliselt, et oleks tagatud:

- 1) vajalike tegevuskulude katmine;
- 2) investeeringud tegevus- ja arenduskohustuse täitmiseks;
- 3) keskkonnanõuete täitmine;
- 4) kvaliteedi- ja ohutusnõuete täitmine;
- 5) põhjendatud tulukus ettevõtja investeeritud kapitalilt.¹⁰

Võrgutariifides ei ole arvestatud gaasi liikumise teekonna pikkusega (v.a transiidi tariif). Eesti tarbija tariif on solidaarsuse põhimõttel kogu võrgus sama.

5.2 Regulaatsioonid

Euroopa Parlamendi määrus 715/2009 kinnitab *entry-exit* (sisend-väljund) mudeli vajalikkust saavutamaks likviidne maagaasi hulgimüügiturg: „Et tugevdada konkurentsi likviidsete gaasi hulgimüügiturgude abil, on oluline, et gaasiga saaks kaubelda, olenemata selle asukohast võrgus. Ainus viis selle saavutamiseks on anda võrgu kasutajatele vabadus reserveerida eraldi sisse- ja väljavooluvõimsusi, nii et lepinguliste marsruutide asemel tekib gaasi transport

¹⁰ MGS § 23 lg 31 sätestab, et põhjendatud tulukuse arutamise aluseks on ettevõtja investeeritud kapital ja kaalutud keskmise kapitali hind.

tsoonist tsooni.“ Määrus rõhutab vajadust arvutada tariife mittediskrimineerivalt ning arvesse võtmata maagaasi tegelikku liikumisteed.

Euroopa Komisjoni määrus 984/2013¹¹ kehtestab gaasi ülekandesüsteemide võimsuse jaotamise mehhanismide võrgueeskirjad. Määrus kirjeldab täpsemalt süsteemidevahelist *entry-exit* punktides võimsuste jaotamise korda. Täpsustatud on erinevate standardvõimsustoodete jaotus ning enampakkumiste toimumise ajad. Kajastatud on erinevate standardvõimsustoodete enam-pakkumiste formaadid ja varuhinna kehtestamise ning hinnasammude rakendamise põhimõtted.

Välja töötamisel olev tariifide võrgueeskiri kirjeldab tariifide arvutamise põhimõtteid ja meetodikaid *entry-exit* süsteemis. Lühidalt arvutatakse tariifid *entry-exit* võimsustele (sisend- ja väljundvõimsustele) ning tariifid on üldjuhul võrdsed igas sisend-väljund punktis. Põhjendatud ulatuses võib kasutada tariifis ka energiakomponenti. Kirjeldatakse tariifide põhjendatud erisusi sisend-väljund punktides ning lubatud sesoonseid erisusi. Lisaks käsitleb nimetatud võrgueeskiri, kuidas hinnata uute lisandunud võimsuste (*incremental capacity*) tasuvust (*economic test*).

5.3 Kontseptuaalne plaan

Ülekandeteenuse tariifide puhul *entry-exit* mudelile ülemineku peamiseks eesmärgiks on gaasiga kauplemise lihtsustamine. Konkurentsi ning likviidse hulgemüügituru tekitamiseks on vajalik, et gaasiga saaks kaubelda, olenemata selle asukohast gaasivõrgus. Sellest eesmärgist tulenevalt on kasulik töötada võimalikult suure ühise *entry-exit* piirkonna suunas. Kolm Balti riiki on hinnanguliselt minimaalne ühtse piirkonna suurus, kasulik oleks ühine piirkond koos Soome ning Poolaga¹². Järgnevalt on toodud mittetäielik nimekiri vajalikest tegevustest piirkondliku *entry-exit* mudeli juurutamiseks:

- Kokkulepe *entry-exit* punktide osas;
- Kokkulepe tariifide arvutamise meetodika osas, sh avalik konsultatsioon;
- Kokkulepe TSO-de vahelise kompensatsiooni arvutamise ja maksmise meetodika osas.

5.4 Tegevuskava

Tegevus	Osapooled	Tähtaeg
Tariifid vastavalt <i>entry-exit</i> mudelile	Elering	2019
- Eesti piiriüleste tehingute (võimsuse jaotamise) hinnastamise meetodika väljatöötamine ja baashindade arvutamine (kuni Balti-Soome-Poola? <i>entry-exit</i> piirkonna loomiseni)		2016
- Regionaalse gaasiturude arendamise teekaart BASREC-i uuringust		2016
- Piirkonna ülene kokkulepe <i>entry-exit</i> punktide osas		2017
- Piirkonna ülene kokkulepe tariifide arvutamise meetodika osas, sh avalik konsultatsioon		2018
- Piirkonna ülene kokkulepe TSO-de vahelise kompensatsiooni		2018

¹¹ Regulation (EC) No 984/2013 of the European Parliament and of the Council of 14 October 2013 establishing a Network Code on Capacity Allocation Mechanisms in Gas Transmission Systems and supplementing Regulation (EC) No 715/2009 of the European Parliament and of the Council (CAM Network Code)

¹² Järeldused Euroopa Komisjoni tellitud ja Hydroplan GmbH poolt teostatud uuringust „Implementation of an Entry/Exit Model for the East-Baltic Gas Market“

6. Taristu arendamine ja ligipääs, võimsuste jaotamine

6.1 Hetkeolukorra ülevaade

Võrguga liitumist, riigipiiri ületava uue ühenduste rajamist (sh erandid) ja kolmanda osapoole juurdepääsu reguleerib MGS:

- §16(2^{1,2}), mis sätestab, et süsteemihaldur peab võimsuse jaotamisel, ülekoormuse juhtimisel ja kolmandatele isikutele juurdepääsu tagamisel järgima Euroopa Parlamendi määrust 715/2009;
- §18, mis sätestab võrguga liitumise tingimused. Võrguga tuleb liita varustuskindlust arvesse võttes tehniliste võimaluste piires kõik vastava taotluse esitanud isikud;
- §18¹ - 18³, mis sätestab riigipiiri ületava gaasitorustiku ja kolmandale osapoolele juurdepääsu piiramise erandi kehtestamist;
- §22, mis sätestab võrguettevõtja kohustused (liitumine, teenuse osutamine ja sellest keeldumine). §22 (15¹) kohaselt on võrguettevõtjal alates 10.04.2014 kohustus esitada Konkurentsiametile tingimused piiriülesele taristule juurdepääsuks ning meetodika võimsuse jaotamiseks ja ülekoormusega tegelemiseks.

Käesoleval ajal puudub meetodika piiriülese võimsuse arvutamiseks, jaotamiseks ja ülekoormuse juhtimiseks.

6.2 Regulaatsioonid

*Gas Target Model*¹³ (GTM) eesmärgid ja põhimõtted kirjeldavad ideaalse ühtse Euroopa gaasituru loomist. Pidades silmas konkurentsivõime tõstmist ja võrgu efektiivset kasutust seob GTM hulgiturgude arengu tihedalt turuosalistele mittediskrimineerivate ja õiglaste põhimõtete loomisega gaasi infrastruktuuri kasutamisel.

Lisaks määruses 715/2009 toodule täpsustab piiriüleste (*entry-exit* tsoonide vaheliste) võimsuste jaotamise mehhanisme määrus 984/2013 (rakendub nov.2015). Tegemist on väga detailse kirjeldusega milliseid standardseid võimsustooteid (aasta, kvartal, kuu, päeva, päevasisene ning kindel/ katkestatav ning ühendvõimsus (*bundled*)), millal (oksjonikalender) ja kuidas (oksjoni mehhanism) tuleb turule pakkuda. Sätestatud on võimsuste järelkauplemise ja turuosalisele pakutava interaktiivse IT-lahenduse kohustus. Regulaatori otsusel võib nimetatud määrust rakendada ka kolmandate riikide piiril. Erandina ei pea rakendama reegleid riikide piiril, millele on direktiiviga antud erand (Läti piir). Kui kasutusel on *implicit* oksjon võib regulaator otsustada määruses 984/2013 võimsuste jaotamise korda (st otseseid oksjoneid) mitte rakendada (art 2 p 4).

¹³ European Gas Target Model review and update (Agency for the Cooperation of Energy Regulators; January 2015)

Lisaks on ENTSOG välja töötanud määruse 984/2013 (CAM NC) kaks muudatusettepanekut. Esimene käsitleb uute lisanduvate võimsuste (*incremental capacity*) jaotamist (sh *open season*) ja teine oksjonikalendri tähtaegade muutmist. Mõlemad on plaanitud rakendada okt 2017.

6.3 Kontseptuaalne plaan

Turu arengu ja konkurentsi tõstmise eesmärgil peame tagama võrdsed ja läbipaistvad taristule juurdepääsu tingimused kõigile Balti (ning hiljem ka Poola ja Soome) turuosalistele. Selleks on vajalik tihendada koostööd ja andmevahetust teiste TSOdega, tagada turuosalistele vaba ja lihtne ligipääs võrgu ja turu andmetele ning välja töötada ühtsed turureeglid võttes arvesse GTM lisas 6 toodud turgude ühendamise meetodeid. Esmajärjekorras on vajalik tegeleda turu läbipaistvuse suurendamisega ning kokku leppida piiriülesele võimsusele juurdepääsu tingimuste ning üldiste võimsuse jaotamise mehhanismide ja ülekoormuse juhtimise põhimõtetes, et tagada kõik turuosaliste soovitud tehingud võrgu tehniliste võimaluste piires. Jälgida tuleb ka piirkonna uute infrastruktuuri üksuste (LNG, hoidla, toruühendused) kasutamise tingimuste vastavust GTM'le.

Pikemas perspektiivis ehk 2016+ tuleb jõuda ühise Balti-Soome gaasituruga *entry-exit* mudelini ning ühise võimsuste kauplemissüsteemi platvormini. Lisaks sellele, mis teenuseid platvorm katab (võimsustooted, järeelturg, lisateenused, kolmandate riikide piir) tuleb jõuda ka kokkuleppele, kas kasutatakse teenusepakkujat või luuakse TSOde ühine platvorm (IT-arendus, kulude jagamine). Siinkohal tuleb analüüsida (lähtuvalt BASREC uuringust), kas vajalik on eelnev Läti turu avanemisel ja/või GIPL ja Balticconnector.

6.4 Tegevuskava

Tegevus	Osapooled	Tähtaeg
Regionaalse taristu välja arendamine	Elering, KA, MKM	2019
Piiridel võimsuste ülekoormuse riski hindamine (nii füüsiline kui ka lepinguline)	Elering	07.2015
Kodulehel Eesti piiriüleste andmete avaldamine vastavalt määrusele 715/2009		12.2015
- MGS muudatused (definitsioonid, andmete kogumine)	MKM	
- Läti TSOga andmevahetuse kokkuleppimine	Elering	2016
Ligipääs võrgule, hoidlale, LNG terminalile		jooksvalt
Piiriüleste ülekandevõimsuste jaotamine tingimused ja meetodika	Elering	2016
- Kaardistada turuosaliste vajadused ja ootused		07.2015
- Võimsuste arvutamise meetodika		09.2015
- Jaotamise ja tagamise tingimused (virtuaalne kaubandus, andmevahetus)		2016
- Järelkauplemine (andmevahetus)		2016
Open Season rakendamise analüüs	Elering	2017
Võimsustega kauplemise oksjoni platvorm	Elering	2018
- Kokkulepe oksjoni platvormi osas		2017
- Ühise platvormi väljatöötamine (IT arendus)		2018

7. Kauplemisplatvormid

7.1 Hetkeolukorra ülevaade

Parima tava kohaselt peab gaasi hulgituru toimivuseks olema tagatud selle piisav likviidsus (nii *spot* kui tulevikutehingute osas), hea ligipääs ning ühendamine gaasibörsiga.¹⁴ Regulaatorid peaksid tagama, et gaasi platvormi opereeritakse õiglaselt ja mittediskrimineerival viisil, mistõttu peaks seda tegema süsteemihaldur või sõltumatu platvormioperaator. Likviidsuse ja konkurentsi tagamiseks peaks ühes ja samas bilansipiirkonnas/*entry-exit* tsoonis olema ainult üks platvorm.

Arenevatel turgudel võivad riigid juurutada ka ajutisi meetmeid turgu valitseva ettevõtja suhtes. Näiteks, teda võidakse sundida võtma nõ turutegija (*market marker*) rolli või rakendama gaasi pakkumise programme (*gas release programs*). Arvestades, et Eestis on turu kontsentreeritus 2015. aasta alguskuudel kiiresti vähenenud, ei ole sarnaste meetmete rakendamine tõenäoliselt vajalik.

Gaasibörsi peamine eelis seisneb selles, et selle operaator on keskselt vastaspooleks kõigile turuosaliste tehingutele. See võimaldab läbipaistvamaid tehinguid, usaldusväärsemaid hinnasignaale ja alternatiive krediidiriskide juhtimiseks. Välja tuleb töötada reeglistik gaasibörsi kasude realiseerimiseks, sealhulgas eelkõige finantstagatiste süsteem, et kaitsta kauplejaid ja süsteemihaldurit krediidiriskide eest.

Euroopa kõige likviidsemad börsid on TTF (Holland) ja NBP (UK), seda nii *spot* kui ka tulevikutehingute osas. *Spot*-turul on üsna likviidsed ka Saksamaa NetConnect Germany (NCG) ja Gaspool.

Eestis gaasibörs seni puudub. Regioonis on kauplemisplatvormid loodud Soomes (Kaasupörssi) ning Leedus (GET Baltic ja Baltpool). Soome börsil toimub hetkel kauplemine füüsilise tootega üks tund kuni 90 päeva ette, kauplemisperioodi pikkus on tund, kauplemisühik 1 MWh/h. Kauplemisaktiivsus moodustas 2014. aastal 6,4% Soome kogutarbimisest. GET Baltic platvormil on kauplemisperioodiks gaasipäev. Kaubeldakse kuni 150 päeva ette, päevasiseselt, samuti saab tehinguid teha eelnevas gaasipäevas.

Euroopa Komisjon kaalus algselt gaasiga kauplemise reguleerimist võrgueeskirjades, kuid nüüdseks on sellest loobunud. Küll aga reguleerib määrus 984/2013 võimsustega kauplemist, sealhulgas defineerib kindlad ja katkestatavad võimsustooted ning võimsustega kauplemise platvormi (*booking platform*).

Võimsuste jaotamise määrus rakendub novembrist 2015. Sellest hetkest tuleb Euroopa Liidu siseste piiriüleste võimsustega kauplemine korraldada veebipõhise platvormi kaudu, kui nendel ühendustel esineb piiranguid. Kuna Lätis kehtib jätkuvalt erand gaasituru avamise osas, püsivad füüsilised piirangud riikidevahelistel ühendustel puuduvad ning Leedu-Poola ühenduse rajamine on algusjärgus, siis praeguse hinnangu kohaselt Eestil ja Leedul lähiaastatel võimsustega kauplemise platvormi juurutamise otsene kohustus puudub.

---

¹⁴ European Gas Target Model review and update. January 2015. Agency for the Cooperation of Energy Regulators [<http://www.acer.europa.eu/Events/Presentation-of-ACER-Gas-Target-Model-/Documents/European%20Gas%20Target%20Model%20Review%20and%20Update.pdf>]

Euroopas on enim levinud võimsustega kauplemise platvormiks PRISMA. Lisaks on arendamisel platvormid Poolas ja Ungaris. Balti-Soome regioonis võiks kaaluda gaasibörsi kasutamist nii gaasiga kui ka võimsustega kauplemiseks. Eelistatud variandiks regioonis võiks olla aga turgude ühendamine (*market coupling*) läbi kaudsete oksjonite (*implicit auctions*) meetodi. Seda soovitab ka Gas Target Model olukorras, kus piiridel on piisavalt vaba kaubeldavat võimsust. Esimeses etapis saaks seda juurutada ka ainult Eesti ja Leedu turgude ühendamiseks. Kui Läti ja Soome loobuvad erandist, saab võimalikuks kõigi nelja riigi turgude ühendamine (kuni ühise *entry-exit* tsooni loomiseni).

7.2 Tegevuskava

Tegevus	Osapooled	Tähtaeg
Turgude ühendamise (<i>market coupling</i>) kontseptuaalne plaan		12.2015
Regionaalse gaasibörsi loomine		2016-2017
- Gaasibörsil kaubeldavate toodete defineerimine		2016
- Gaasibörsil kauplemise reeglistikku välja töötamine		2016

8. Gaasi tootmise ja tarbimise edendamine

8.1 Hetkeolukorra ülevaade

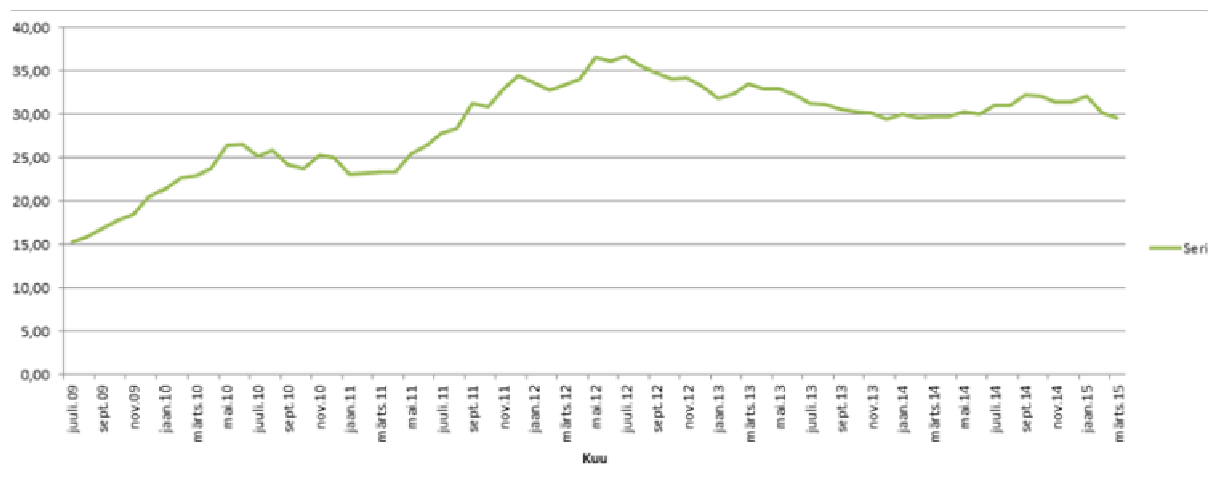
8.1.1 Tootmine

Lisaks imporditavatele maagaasile ja LNG gaasile on Eestis vähesel määral ka gaasi omatootmist. Aastaks 2015 on installeeritud biogaasi tootmisvõimsusi ligikaudu 10 MW. Gaasi toodetakse põllumajanduslikust toormest viies tootmisjaamas, reoveest neljas käitlusjaamas, tööstusreoveest kolmes jaamas ja prügilagaasi toodab neli prügilat.

Toodetud gaasi kasutatakse eelkõige energiaallikana ettevõtete enda tootmisprotsesside jaoks või elektrienergia tootmiseks. Võrku gaasi ei anta. 2014. aastal toodeti biogaasist 42,8 GWh elektrienergiat.

8.1.2 Tarbimine

Aastal 2014 oli gaasi tarbimismaht Eestis 538 mln m³ e 5,6 TWh. Gaasi tarbimine on aastast 2005, mil tarbimine oli 1008 mln m³, olnud pidevas langustrendis. Gaasi tarbitakse energiasektoris 38%, tööstuses 37%, ärisektoris 13% ja kodumajapidamistes 10%. Põllumajanduses ja transpordis on gaasi tarbimine marginaalne. 52% gaasist tarbitakse Harju maakonnas ja 28% Ida-Virumaal. Lääne-Virumaa, Rapla ja Tartu maakond moodustavad igäüks 4-5% gaasi tarbimisest. Imporditud gaasi hind on viimastel aastatel olnud langustrendis. Enim mõjutab gaasi tarbimistrende tulevikus gaasi kui energiakandja konkurentsivõimelisus teiste energiakandjatega võrreldes ja uutel alternatiivsetel tarnekanalitel on kindlasti positiivne mõju gaasi hinnale ja konkurentsivõimele tulevikus. Gaasi kasuks võivad rääkida ka mitmed keskkonnaalased aspektid.

Joonis 1. Venemaalt Eestisse imporditud maagaasi kuu keskmine hind Eleringi hinnangul, €/MWh

8.2 Võimalused edasisteks arenguteks

Eestis on olemas märkimisväärne loodusressurss biogaasi tootmiseks. Hetkel kasutatakse biogaasi koostootmisjaamade protsessides, kuid võimalus on arendada biogaasist biometaanitootmist transpordisektori 10-protsendilise taastuenergia osakaalu eesmärgi saavutamiseks. Koostootmisjaamade toodang on hetkel kaetud ka taastuenergia toetuskeemidega. Biogaasi tootmise arendamine aitab vähendada sõltuvust importkütustest, laiendab ja stabiliseerib põllumajanduse ja maaregionide tulubaasi ning on keskkonnasõbralik.

Transpordisektoris 2020. aastaks 10% taseme eesmärgi saavutamine eeldab nii tootmise, jaotustaristu kui biokütuste turu tekkimist. Biokütuste kasutamise uurimisega tegeleb Arengufond. Seoses uute keskkonnanõuetega laevanduses on gaasil perspektiiv olla kasutatud laevakütusena, mis võib lisada gaasiturule olulist mahtu väljaspool traditsioonilist jaotuskanalit, samas soodustab tarneallikate mitmekesisust traditsioonilistes jaotuskanalites. Laevakütuste kasutamise uurimisega tegeleb TTÜ Eesti Mereakadeemia.

Põllumajanduses on võimalik gaasikütuste laialdasem kasutamine vedelkütuste asemel viljakuivatites jm tehnoloogilistes seadmetes, mis kokkuvõttes tagab stabiilsema ja keskkonnasõbralikuma protsessi. Põllumajanduses kasutatav gaas asub reeglina lokaalsetes võrgust eraldatud seadmetes.

8.3 Kontseptuaalne plaan

Tarbimise edendamine:

- Regionaalsete gaasiturude avamisele suunatud tegevuste ellu viimine, mis tagaksid gaasile võrdväärse positsiooni teiste kütuste seas, läbipaistvad konkurentsitingimused ning piisava varustuskindluse.
- Gaasi jaotusvõrgu arendamine.
- Aidata kaasa gaasi tanklatevõrgu tekkimisele, kaardistada võimalused tanklate liitumiseks gaasivõrguga, pakkuda välja sobivad liitumistingimused, tagada gaasi tarnimine võrgust eemal asuvate tanklateni s.h lokaalse LNG tootmise arendamine.

- Uuringute teostamine - gaasitransport, hajutatud elektri ja soojuse koostootmine, *power to gas*.

Luu võimalused biogaasijaamade ühendamiseks võrguga:

- Töötada välja kvaliteedinormid võrku vastuvõetavale biometaanile.
- Kehtestada nõuded ja luua võimalused võrgus liikuva gaasi kvaliteedi jooksuks monitoorimiseks.
- Töötada välja võimalikult standardsed liitumistingimused ja efektiivne liitumisprotsess gaasitootjatele.
- Määratleda soovitatavad kohad tootmisestruktuuri liitumiseks gaasivõrguga, mis tagavad biometaani maksimaalse segunemise maagaasiga.
- Luua võimalused biometaani vastuvõtmiseks võrku juhul, kui tootmisestruktuur asub võrgust eemal.

Turuplatsi tekitamine:

- Kuna biokütuste tootmine ja tarbimine asuvad reeglina erinevates kohtades, siis on vajalik tarbijatele tõendada virtuaalselt kütuste päritolu, kes tarbivad biokütuseid kas ostukohustuse raames või on huvitatud keskkonnasõbralikest kütustest.
- Uurida võimalusi elektri päritolutunnistuste eeskujul rakendada päritolutunnistusi gaasi päritolu tõendamiseks.
- Uurida võimalust luua päritolutunnistustel põhinev virtuaalne „turuplatsi“ keskkond, kus on võimalus tarnijatel/tarbijatel osta biokütuseid (sh biometaani) ja tootjatel müüa taastuvenergiat.
- Aidata kaasa nõudluse tekitamisele biometaani ja teiste biokütuste osas.

8.4 Tegevuskava

Tegevus	Osapooled	Tähtaeg
Luu tingimused tootjate ühinemiseks võrguga	Elering, MKM	2016
- Võrku vastuvõetavale biometaanile kvaliteedinõuete kehtestamine	MKM	12.2015
- Tootmisestruktuuride liitumistingimuste ettevalmistamine	Elering	12.2015
- Gaasi kvaliteedi monitoorimise tagamine	Elering	2016
- Soovituslike liitumiskohtade avalikustamine	Elering	2016
Gaasi kvaliteedinõuete harmoniseerimine regioonis	Elering, MKM	12.2015
- Regionaalne kokkulepe nõuete osas	Elering	06.2015
- Nõuete rakendamine (seadlusandlus)	MKM	12.2015
Päritolutunnistuste süsteemi loomine biometaanile	Elering	06.2016

8.5 Gaasimajanduse arendamisele suunatud uuringud

8.5.1 Regionaalse Balti-Soome gaasituru arendamise uuring

Seoses regionaalse gaasituru arendamise vajadusega koostatakse Balti riikide ja Soome ühine uuring regionaalse gaasituru parima arengutee leidmiseks. Uuringu eesmärgiks on anda detailne võrdlus erinevate regionaalse gaasituru mudelite variantide kohta, sealhulgas käsitledes seotud

kulusid ning tulusid. Tulemuseks on regionaalse gaasituru jaoks sobivaima mudeli soovitus ja teekaart mudeli kasutusele võtmiseks.

Uuringut rahastatakse BASREC-i eelarvest ning uuringu hankijaks on Taani Energiaagentuur. Uuringu indikatiivne valmimise aeg on 2015. aasta lõpp.

8.5.2 Elektri- ning gaasitranspordi uuring

Maagaas on Euroopa Liidu tasandil populaarsust koguv alternatiivne transpordikütus. Peamisteks eelisteks vedelkütuste ees on praegu konkurentsivõimeline hind ning madalamad keskkonnaemissioonid. Transpordisektor on olulise maagaasi tarbimispotentsiaaliga sektor.

Eleringi ning Tallinna Tehnikaülikooli koostöös teostatakse sotsiaalmajanduslik uuring elektri- ning gaasitranspordi kohta. Uuring käsitleb Eesti võimalusi kasutamaks transpordikütustena elektrit ning maagaasi ja sellise ülemineku sotsiaalmajanduslikke mõjusid. Uuringu eesmärgiks on hinnata alternatiivsete kütuste kasutamise kasulikkust transpordis ning selle mõju elektri- ja gaasisüsteemile.

8.5.3 Power-to-gas

Power-to-gas projekti käigus uuritakse lahendusi fossiilkütuste põletamisel tekkiva süsinikdioksiidi väärandamiseks ja taastuvenienergia põhise elektrienergia salvestamiseks. Sünteesides süsinikdioksiidi koos veeauruga „ülejääva“ taastuvelektri abil, on võimalik toota metaani ja metanooli. Ühtlasi avaneb võimalus toota taastuvate ressursside arvelt mootorikütuseid (metaani), kasutades selleks tarbimist ületavat tuule- ja päikeseelektrienergiat või soojus- elektrienergia oist elektrienergiat.

8.5.4 Gaasituru- ja võrgu modelleerimine

Eleringil on kavas välja arendada gaasituru ning -võrgu modelleerimise võimekus, et suuta ettevõtte siseselt koostada juhtimisotsuste tegemiseks ja gaasivõrgu planeerimiseks vajalikke analüüse. Gaasituru mudelitena on plaanis kasutada elektri- ja gaasituru mudelit Balmorel ja ENTSOG-i gaasituru mudelit NeMo. Gaasivõrgu mudelina plaanitakse kasutada tarkvara nimega Simone.